

VILNIAUS UNIVERSITETAS

UGNIUS MIKUČIONIS

MODALUMAS IR NORVEGŲ KALBOS MODALINIAI VEIKSMAŽODŽIAI

Daktaro disertacijos santrauka

Humanitariniai mokslai, filologija (04 H)

Vilnius, 2012

Disertacija rengta 2002 – 2012 metais Vilniaus universitete

Mokslinis vadovas:

prof. dr. Tomas Riad (Stokholmo universitetas, Švedija, humanitariniai mokslai, filologija – 04H)

Disertacija ginama Vilniaus universiteto Filologijos mokslo krypties taryboje:

Pirmininkė – prof. habil. dr. Aurelija Usonienė (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04H)

Nariai:

dr. Sturla Berg-Olsen (Oslo universitetas, Norvegija, humanitariniai mokslai, filologija – 04H);
prof. habil. dr. Axel Holvoet (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04H);
dr. Rolandas Mikulskas (Lietuvių kalbos institutas, humanitariniai mokslai, filologija – 04H);
prof. dr. Tomas Riad (Stokholmo universitetas, Švedija, humanitariniai mokslai, filologija – 04H).

Oponentai:

prof. dr. Johan van der Auwera (Antverpeno universitetas, Belgija, humanitariniai mokslai, filologija – 04H);
prof. dr. Vladimir Plungian (Valstybinis Maskvos M. Lomonosovo universitetas, Rusijos Federacija, humanitariniai mokslai, filologija – 04H).

Disertacija bus ginama viešame Filologijos mokslo krypties tarybos posėdyje
2012 m. lapkričio 28 d. 15 val. Filologijos fakulteto 118 (V. Krėvės) auditorijoje.
Adresas: Universiteto g. 5, Vilnius, Lietuva.

Disertacijos santrauka išsiuntinėta 20_____ m. _____ mėn. _____ d.

Disertaciją galima peržiūrėti Vilniaus universiteto bibliotekoje.

VILNIUS UNIVERSITY

UGNIUS MIKUČIONIS

MODALITY AND THE NORWEGIAN MODAL VERBS

Summary of doctoral dissertation

Humanities, philology (04 H)

Vilnius, 2012

The research was carried out during the period of 2002 – 2012 at Vilnius University

Research supervisor:

prof. dr. Tomas Riad (Stockholm University, Sweden, humanities, philology – 04H)

The doctoral dissertation will be defended at the Philology Research Council of Vilnius University:

Chair of the Council – prof. habil. dr. Aurelija Usonienė (Vilnius University, humanities, philology – 04H)

Members:

dr. Sturla Berg-Olsen (University of Oslo, Norway, humanities, philology – 04H);

prof. habil. dr. Axel Holvoet (Vilnius University, humanities, philology – 04H);

dr. Rolandas Mikulskas (Institute of the Lithuanian Language, humanities, philology – 04H);

prof. dr. Tomas Riad (Stockholm University, Sweden, humanities, philology – 04H).

Opponents:

prof. dr. Johan van der Auwera (University of Antwerp, Belgium, humanities, philology – 04H);

prof. dr. Vladimir Plungian (Lomonosov Moscow State University, Russian Federation, humanities, philology – 04H).

The official defense of the dissertation will be held at 3 pm on November 28, 2012 at the 118 auditorium (V. Krėvė's auditorium) of Vilnius University.

Address: Universiteto g. 5, Vilnius, Lithuania.

The summary of the dissertation was distributed on _____

The dissertation is available at the library of Vilnius University.

1. Įvadas

Modalumo tyrinėjimų ir darbų šia tema netrūksta, tačiau nėra (ir galbūt niekada nebus) visuotinio sutarimo, kaip modalumo kategorija turėtų būti apibrėžiama ir analizuojama, nekaltant jau apie sutarimą dėl tinkamiausių, priimtinausių terminų.

Disertacijoje modalumą aš traktuojau kaip su *požiūriu* susijusią kategoriją. Mano tyrimo išėties taškas yra prielaida, kad modalumas – tai semantinė kategorija, visų pirma susijusį su kalbančiojo išsakomu požiūriu į propozicijas arba į situacijas. Pagrindinis skirtumas tarp mano siūlomo modelių ir kitų modalumo analizės modelių yra tas, kad mano modelyje reikšmingu dalyku laikomas visų pirma skirtumas tarp atskirų požiūrio tipų, o kiti dalykai, tokie kaip požiūrio šaltinio tapatybė (ar kalbantysis išsako savo paties, ar kieno kito požiūrį) arba požiūrį lemiančios priežastys, laikomi papildoma informacija. Tokia informacija gali būti reikšminga pasirenkant raiškos priemones (pvz., vieną ar kitą modalinį veiksmažodį) konkrečiu atveju, tačiau ji nėra esminė paties požiūrio tipo aprašymui ir analizei. Pavyzdžiui, aš nelaikau *spėjimo* ir *dedukcijos* skirtingomis modalinėmis kategorijomis, nes abiem atvejais kalbėtojo požiūris yra tokio paties tipo (ir spėjimo, ir dedukcijos atveju reiškiamas neneutralus paprastas požiūris; terminų *neneutralus* ir *paprastas* apibrėžimai pateikiami kitame puslapyje).

Pagrindiniai šios disertacijos tikslai yra **a)** sukurti semantinį modalumo aprašymo modelį, kur modalumas būtų aiškiai apibrėžtas, išskirti modalumo tipai ir paaiškinti santykiai tarp šių tipų, bei **b)** pateikti dabartinės norvegų kalbos modalumo aprašymą, kur šie modalumo tipai būtų sistemingai išanalizuoti semantikos ir raiškos atžvilgiu.

Uždaviniai, kuriuos reikia atlikti siekiant minėtųjų tikslų, yra tokie:

a) aiškiai apibrėžti, kas yra, o kas nėra modalumas, identifikuoti skirtingus modalumo tipus, centines ir periferines modalines kategorijas, privalomuosius ir fakultatyvinius jų skirtumus, o taip pat semantines kategorijas, kurios nėra priskirtinos modalumui, tačiau glaudžiai su juo susijusios;

b) aprašyti neepisteminio požiūrio raiškos priemones norvegų kalboje;

c) aprašyti episteminio požiūrio raiškos priemones norvegų kalboje;

d) aprašyti požiūrio ir neigimo (negacijos) aprėpties santykius;

e) aprašyti tokius atvejus, kai viename posakyje yra išreikšti du požiūriai;

f) aptarti dabartinės norvegų kalbos modalinių veiksmažodžių atitikmenis senojoje norvegų kalboje ir jų reikšmes.

2. Mano modelio pristatymas

Antrajame disertacijos skyriuje pristatau modalumo semantikos aprašymui skirtą modelį. Modalumą apibrėžiu kaip semantinę kategoriją, susijusią su požiūriu; pasirodė produktyvu brėžti ribą tarp *neutralaus* bei *neneutralaus* požiūrio ir tarp *paprasto* bei *kompleksinio* požiūrio, atsisakant tokių tradicinių terminų kaip *galimybė* ir *būtinybė*.

Neutralus požiūris reiškia, kad kalbėtojo (ar kieno kito, jeigu kalbėtojas persako ne savo požiūrį) nuomone, nėra kliūčių propoziciją laikyti atitinkančia tikrovę arba situaciją – tikėtina. Tačiau kalbėtojui taip pat nekiltų kliūčių, jeigu paaiškėtų, jog ta pati propozicija tikrovės neatitinka, arba jog ta pati situacija nebus realizuota. Bet kuriuo atveju nekyla jokio konflikto tarp tikrovės ir kalbėtojo išsakyto požiūrio.

Neneutralus požiūris reiškia, kad kalbėtojas yra pasirengęs propoziciją laikyti atitinkančia tikrovę, arba situaciją – tikėtina. Jeigu paaiškėtų, kad propozicija tikrovės neatitinka arba situacija nebus realizuojama, iškiltų konfliktas tarp tikrovės ir kalbėtojo tikėjimo ar lūkečių. Taigi atsirastų problema.

Tačiau kalbėtojas gali išreikšti, jog yra pasirengęs priimti ir kitokio požiūrio galimybę. Kitaip tariant, kalbėtojas turi galimybę signalizuoti, kad kiti dalyviai gali turėti kitokį nei paties kalbėtojo požiūris. Tai nereiškia, kad kalbėtojas tokiu atveju yra neužtikrintas dėl savo paties požiūrio. Tad yra skirtumas tarp neutralaus požiūrio (žr. aukščiau) ir tų atvejų, kai kalbėtojas išreiškia neneutralų požiūrį, sykiu signalizuodamas alternatyvių požiūrių galimybę. Kaip techninius terminus disertacijoje vartuju terminus *paprastas* ir *kompleksinis* požiūris, kurie apibūdina tuos atvejus, kai kalbėtojas tiesiog išreiškia neneutralų požiūrį nelicencijuodamas jokių kitų požiūrių (*paprastas požiūris*), ir tuos atvejus, kai kalbėtojas išreiškia savo neneutralų požiūrį ir sykiu signalizuoja kitokio, alternatyvaus požiūrio galimybę (*kompleksinis požiūris*). Kompleksinio požiūrio sąvoka yra viena iš svarbiausių mano tyrimo ypatybių.

Skirtumas tarp paprasto ir sudėtinio požiūrio yra relevantiškas tik neneutralaus požiūrio atveju. Pagal mano sampratą, kompleksinis požiūris reiškia kad kalbėtojas ne tik turi savo požiūrį, bet taip pat, kad jis pripažįsta galimybę, jog kitų žmonių požiūris gali būti kitoks. Neneutralaus požiūrio atveju egzistuoja skirtumas, arba opozicija, tarp tų atvejų kai kalbėtojas neatmeta kitokių požiūrių galimybės (kompleksinis požiūris, kaip kad posakyje *Jonas turėtų vykti į Paryžių*, *John ought to go to Paris*) ir tų atvejų, kai skaitytojas savo požiūrį pateikia kaip vienintelį įmanomą (pvz., *Jonas privalo vykti į*

Paryžių, John must go to Paris). Neutralaus požiūrio atveju šis skirtumas, ar opozicija, nėra tiek pat reikšminga. Kitokių požiūrių galimybė yra inherentiška neutralaus požiūrio savybė. Jeigu kalbėtojo požiūriu nekyla jokių kliūčių ir tuo atveju, jei veiksmas bus įvykdytas, ir tuo atveju, jei nebus, tai, vadinasi, kalbėtojas automatiškai pripažįsta kitokių požiūrių egzistavimo galimybę. Pavyzdžiui, sakydamas *Jonas gali vykti į Paryžių (John can go to Paris)*, kalbėtojas automatiškai pripažįsta, kad Jonas gali ir atsisakyti keliauti. Jei kalbėtojas nesutiktų, kad Jonas gali atsisakyti, tai jo požiūris jau būtų neneutralus, ir jis saktų, pavyzdžiui, *Jonas privalo vykti į Paryžių (John must go to Paris)*. Netgi tuo atveju, kai Jonas pats kreipiasi į kalbėtoją prašydamas leidimo, o kalbėtojas tą leidimą suteikia, išsakydamas *Taip, Jonai, tu gali vykti į Paryžių (Yes, John, you can go to Paris)*, kalbėtojas automatiškai suvokia, jog Jonas turi teisę ir galimybę apsigalvoti ir galiausiai pasilikti užuot keliavęs į Paryžių. Galima būtų svarstyti, kieno požiūriai, kalbėtojo nuomone, yra verti dėmesio. Kai kuriose kalbose galbūt yra skirtingų neutralaus požiūrio raiškos priemonių, **a**) kur kalbėtojas išreiškia tik tai, kad jam nekils problemų, nežiūrint ar veiksmas bus atliktas, ar ne (*Jonas gali vykti į Paryžių, John can go to Paris*), priešpastatant **b**) kur kalbėtojas sykiu išreiškia, kad gali būti kitų žmonių, kurių požiūris bus kitoks, t. y. neneutralus (*Aš neprieštarauju, kad Jonas vyktų į Paryžių, bet jo tėvas gali prieštarauti, taigi Jonas turi paklausti ir tėvo, ar šis leis; As for me, John can go to Paris, but his father may object, so John must also ask his father for permission*). Ir **a**), ir **b**) atveju kalbėtojas turi būti pasirengęs, kad bent jau pats Jonas turi galutinio pasirinkimo galimybę. Empiriniai duomenys rodo, kad norvegų kalboje nėra sugramatintų raiškos priemonių skirtumui tarp **a**) ir **b**) išreikšti. Žinoma, šis skirtumas gali būti išreiškiamas leksinių raiškos priemonių pagalba, kaip aukščiau pateiktame pavyzdyje, kur kalbėtojas gali pridurti: ... *bet jo tėvas gali prieštarauti, taigi Jonas turi paklausti ir tėvo, ar šis leis; ...but his father may object, so John must also ask his father about permission*, bet atskirų modalinių veiksmažodžių šiam kontrastui perteikti norvegų kalba neturi. Taigi skirtumas tarp kompleksinio ir paprasto požiūrio neutralaus požiūrio atveju nėra lingvistiškai reikšmingas ta pačia prasme kaip kad neneutralaus požiūrio atveju. Disertacijoje aš laikysiuos pozicijos, jog neutralus požiūris automatiškai yra paprastas, kadangi kalbėtojas neinicijuoja – ir negali inicijuoti – diskusijų ar derybų dėl kokių nors kliūčių buvimo ar nebuvimo laikyti propoziciją atitinkančia tikrovę arba laikyti būsenos realizacijos galimybę tikėtina. Tokios diskusijos ar derybos yra

prasmingos tik tuo atveju, kai kalbėtojas pats turi neneutralų požiūrį ir yra pasirengęs išklausti alternatyvius požiūrius.

Pragmatiškai kompleksinis požiūris gali būti interpretuojamas kaip silpnėnis kalbėtojo įsitikinimas nei paprastas požiūris, kuris skamba kategoriškiau ir labiau nekompromisiškai. Taigi kompleksinis požiūris gali būti interpretuojamas kaip turintis savyje tam tikrą abejonės ar neuztikrintumo elementą, vadinasi, kaip reprezentuojantis silpnesnį įsitikinimą iš kalbėtojo pusės. Tačiau iš tiesų kalbėtojas nebūtinai turi būti neuztikrintas ar mažiau užtikrintas savo paties požiūriu tam, kad galėtų pripažinti kitų dalyvių teisę turėti ir išreikšti kitokius požiūrius.

Mano siūlomas modelis gali būti pavaizduotas šitokia schema:

		Neepisteminiai požiūriai	Episteminiai požiūriai
Neneutralus požiūris	Kompleksinis požiūris	<i>bør, burde, skulle, ville</i>	<i>bør, burde, skulle</i>
	Paprastas požiūris	<i>må</i> (nenurodomas požiūrio šaltinis), <i>vil</i> (norėjimas) <i>skal</i> (asmeninis ar institucinis požiūrio šaltinis)	<i>må, vil</i>
Neutralus požiūris		<i>kan</i> (nenurodomas požiūrio šaltinis), <i>kunne, må</i> (kartu su frazėmis <i>gjærne / bare / vær så god</i>)	<i>kan, kunne</i>
		<i>kan</i> (dinaminės / situacinės reikšmės)	

1 schema. Modalumo tipų ir norvegų kalbos modalinių veiksmažodžių vartojimo atvejų apžvalga

Duomenys rodo, kad kalbėtojas turi galimybę nenurodyti, kurį iš gretimų 1 schemos laukelių jis turi omenyje, mat tie patys veiksmažodžiai yra vartojami keliomis reikšmėmis. Taigi yra įmanoma suformuluoti posakius, kur kalbėtojas eksplicitiškai nepasako, ar turi omenyje epistemine, ar neepisteminę, ar (posakiuose su veiksmažodžiu *kan*) dinaminę/situacinę reikšmę, kaip antai posakyje *Han kan spille piano*, kurį galima interpretuoti keleriopai: **1.** episteminė interpretacija: ‘Galbūt jis groja pianinu’,

2. neepisteminė interpretacija: ‘Nėra kliūčių jam groti pianinu’, o ‘nėra kliūčių’ savo ruožtu gali reikšti ‘nėra draudimo’, ‘nėra situacinių kliūčių, kaip antai, pianino nebuvimas’ ar ‘nėra gebėjimo groti pianinu trūkumo’. Be to, veiksmažodį *kan* galima pavartoti ir neneutralų požiūrį išreiškiančiuose posakiuose (raginimuose, skatinimuose, priekaištuose, netgi paliepinimuose), pavyzdžiui, *Du kan komme inn* ‘Galite įeiti’. Šis faktas irgi patvirtina mano teiginį, jog galima pasitelkti modalinius veiksmažodžius iš gretimų schemos laukelių norint išreikšti vieno ar kito tipo požiūrį. Veiksmažodis *BURDE*, kuris dažniausiai vartojamas neneutralaus kompleksinio požiūrio reiškimui, tam tikruose kontekstuose (paprastai – kiek archajiškai skambančioje kalboje, pvz., Norvegijos konstitucijos tekste arba Biblijos vertimuose), gali būti panaudotas neneutralaus paprasto požiūrio reiškimui. Ir šis faktas patvirtina minėtąjį mano teiginį. Atitolusiuose (ne gretimuose) schemos laukeliuose vienas ir tas pats veiksmažodis nepasitaiko, o tai taip pat patvirtina mano siūlomo modelio pagrįstumą.

3. Mano modelio naujoviškumas ir palyginimas su ankstesniais modeliais

Trečiajame disertacijos skyriuje lyginu savo modelį su keletu kitų modelių, kuriais aprašomos norvegų ar anglų k. modalinių veiksmažodžių reikšmės. Pagrindinis skirtumas tarp mano modelio ir ankstesnių modalumo modelių yra priešstata tarp *kompleksinio* požiūrio ir *paprasto* (*neutralaus* ir *neneutralaus*) požiūrio. Tokia priešstata nėra nustatoma kituose modeliuose. Iš mano modelio kyla tam tikros predikcijos apie aprėpties santykį tarp požiūrio ir negacijos, apie santykius tarp kelių viename ir tame pačiame posakyje išreikštų požiūrių ir apie verbalinių kompleksinio požiūrio raiškos priemonių egzistavimą. Kiti modeliai neduoda pagrindo toms pačioms predikcijoms, taigi mano modelis turi tam tikrų empirinių pasekmių.

Iš mano modelio kylančios predikcijos yra susijusios **a)** su aprėpties santykiais tarp požiūrio ir negacijos, **b)** su santykiais tarp kelių požiūrių, išreikštų viename ir tame pačiame posakyje (pvz., pavartojant du modalinius veiksmažodžius arba modalinį būdvardį ar prieveiksmį drauge su modaliniu veiksmažodžiu) ir **c)** su verbalinių kompleksinio požiūrio raiškos priemonių egzistavimu.

3.1 Santykiai tarp požiūrio ir negacijos (Požiūrio ir negacijos aprėptis)

Galima a priori teigti, kad negacijos ir požiūrio kombinacija tame pačiame posakyje gali duoti skirtingus rezultatus. Visų pirma, galima tikėtis, kad negacijos ir kompleksinio požiūrio ryšiai yra labiau nuspėjami nei negacijos ir paprasto požiūrio ryšiai. Kai kuriais atvejais negacija aprėpia požiūrį, taigi požiūrio tipas pasikeičia iš neutralaus į neneutralų ar atvirksčiai. Kitais atvejais požiūris aprėpia negaciją, taigi paties požiūrio tipas lieka nepasikeitęs, o požiūrio objektas pasikeičia į priešingą. Šios dvi galimybės gali būti pailiustruotos tokiais pavyzdžiais.

- (1) Negacija aprėpia požiūrį (požiūrio tipas pasikeičia)
 - a. You *can* go to Paris (nėra negacijos, posakis reiškia, kad kalbėtojui neiškils kliūčių, jeigu tu vyksi į Paryžių)
 - b. You *cannot* go to Paris (yra negacija, posakis reiškia, kad kalbėtojui iškils kliūčių, jeigu tu vyksi į Paryžių, o ne kad kalbėtojui neiškils kliūčių, jeigu tu nevyksi į Paryžių)

- (2) Požiūris aprėpia negaciją (požiūrio tipas lieka toks pat)
 - a. You *must* go to Paris (nėra negacijos, posakis reiškia, kad kalbėtojui neiškils kliūčių tik tuo atveju, jeigu tu keliasi į Paryžių, priešingu atveju kalbėtojui bus kliūčių)
 - b. You *must not* go to Paris (yra negacija, posakis reiškia, kad kalbėtojui neiškils kliūčių tik tuo atveju, jeigu tu nekelsi į Paryžių, o jeigu keliasi – iškils kliūčių)

Mano modelis duoda pagrindo suformuluoti tokią predikciją apie negacijos ir kompleksinio požiūrio aprėpties santykius:

- Neigiant posakį, kuriame išreiškiamas kompleksinis požiūris, gautame neigiamame posakyje požiūris turėtų aprėpti negaciją. Kitaip sakant, kompleksinis požiūris iš principo yra nepaneigiamas.

Ši predikcija kyla iš to, kaip apibrėžiu kompleksinį požiūrį. Pagal mano apibrėžimą, kompleksinis požiūris reiškia, kad kalbėtojas turi savo požiūrį ir kad jis tuo pat metu signalizuoja, jog to paties požiūrio objekto atžvilgiu galimi ir kitokie požiūriai. Jei kalbėtojas pats neturėtų tvirto požiūrio, tai negalėtų ir signalizuoti alternatyvių požiūrių egzistavimo galimybės. Kitaip sakant, kompleksinis požiūris suponuoja paties kalbėtojo

tvirto požiūrio egzistavimą. Tokiu atveju galima tikėtis, kad paneigus posakį, kuriame išreiškiamas kompleksinis požiūris, paneigiamas bus požiūrio objektas, o ne pats požiūris, kaip iliustruojama šiais pavyzdžiais:

(3) Negacijos ir kompleksinio požiūrio aprėptis

- a. He *ought to go to Paris* (nėra negacijos, reiškiamas kompleksinis požiūris – kalbėtojo požiūriu, nėra kliūčių tik tuo atveju, jeigu jis vyks į Paryžių, tačiau kalbėtojas sykiu signalizuoja, jog yra erdvės ir kitokiems požiūriams)
- b. He *ought not to go to Paris* (yra negacija, reiškiamas kompleksinis požiūris – kalbėtojo požiūriu, nėra kliūčių tik tuo atveju, jei jis *nevyks* į Paryžių, tačiau kalbėtojas sykiu signalizuoja, jog yra erdvės ir kitokiems požiūriams)

Jeigu paaiškėtų, kad ši predikcija nepasitvirtina ir kad yra įmanoma išreikšti kompleksinį požiūrį neturint savo paties tvirto požiūrio, pačiai kompleksinio požiūrio idėjai kiltų rimtas iššūkis.

Mano modelis neduoda pagrindo jokioms predikcijoms apie negacijos ir požiūrio aprėpties santykį *paprasto* požiūrio atveju. Kitaip tariant, reikia atlikti tyrimą ir išsiaiškinti kaip negacija ir paprastas požiūris sutinka norvegų kalboje.

Negacijos ir požiūrio aprėpties santykis aptariamasis šeštajame disertacijos skyriuje. Norvegų kalbos duomenys patvirtina mano predikciją apie negacijos ir kompleksinio požiūrio aprėpties santykį, o šis faktas yra argumentas, kad mano modelis tinka norvegų kalbos modalinių veiksmažodžiui semantiniam aprašui. Negacijos ir paprasto (tiek neutralaus, tiek neneutralaus) požiūrio aprėpties santykiai taip pat analizuojami šeštajame skyriuje.

3.2 Du ar daugiau požiūrių viename posakyje

Daugelis tradicinių modalumų tyrinėjimų didžiausią dėmesį skiria tokiems posakiams, kuriuose reiškiamas vienas (ir tik vienas) požiūris. Tačiau yra įmanoma pavartoti keletą požiūrio raiškos priemonių ir tokiu būdu viename posakyje išreikšti keletą požiūrių ar, tiksliau sakant, požiūrį į kitą požiūrį (ar kitus požiūrius). Pirmoji mano predikcija apie šiems posakiams galiojančias restrikcijas būtų tokia:

- Neįmanoma turėti neepisteminio požiūrio į episteminį požiūrį.

Ši predikcija kyla iš paties terminų *episteminis* ir *neepisteminis* apibrėžimo. Pagal apibrėžimą, episteminis požiūris yra susijęs su proposicijos patikimumo vertinimu, o neepisteminis požiūris yra susijęs su situacijos realizacijos tikimybės vertinimu. Negalima turėti neepisteminio požiūrio į episteminį požiūrį, nes episteminiai požiūriai – tai ne būsenos, kurios galėtų ar negalėtų, turėtų ar neturėtų būti realizuotos. Taigi atsiranda požiūrių nesuderinamumas: galima turėti neepisteminį požiūrį į kokią nors būseną, kuri (dar tik) bus realizuota, bet ne į jau egzistuojantį episteminį požiūrį.

- (4) Neepisteminis požiūris į episteminį požiūrį (neįmanoma požiūrių kombinacija)

*Han *må kunne* ha reist til Paris

*‘Būtina (*neepist.*), kad jis galėtų (*epist.*) būti (=galbūt būtų) išvykęs į Paryžių’

Tačiau yra įmanoma turėti episteminį požiūrį į proposiciją, kurioje savo ruožtu reiškiamas požiūris, kaip šiuose pavyzdžiuose:

- (5) Episteminis požiūris į kitą požiūrį

- a. Han *kan måtte* reise til Paris

‘Jam gali reikėti vykti į Paryžių’ (=‘Galbūt jam reikės vykti į Paryžių’, episteminis požiūris į neepisteminį požiūrį)

- b. Han *vil kunne* ha reist i morgen (Dyvik 1999, čia cituojama iš Eide 2005: 339)

‘Rytoj bus taip, kad jis galės būti išvykęs’ (‘Tomorrow it will be the case that he may have gone away’ – Helgės Dyviko vertimas į anglų kalbą; episteminis požiūris į kitą episteminį požiūrį)

Taigi yra įmanoma turėti episteminį požiūrį į kitą (episteminį ar neepisteminį požiūrį). Taip pat yra įmanoma turėti neepisteminį požiūrį į kitą neepisteminį požiūrį, pvz., pripažinti, kad koks nors veiksmas yra būtinas atlikti, arba reikalauti, kad koks nors veiksmas būtų leidžiamas.

(6) Neepisteminis požiūris į kitą neepisteminį požiūrį

Han *må kunne* reise til Paris

‘Jis turi galėti vykti į Paryžių’ (= ‘Būtina, kad jam būtų sudaryta galimybė vykti į Paryžių’)

Antroji mano predikcija apie restrikcijas, galiojančias posakiams, kuriuose išreikšti du požiūriai, būtų tokia:

- Tais atvejais, kai kalbėtojas išreiškia neepisteminį požiūrį į kitą neepisteminį požiūrį, šis antrasis požiūris gali būti tik paprastas (neutralus arba neneutralus), bet ne kompleksinis.

Ši predikcija taip pat remiasi požiūrių nesuderinamumu. Nėra prasmės turėti neepisteminį požiūrį į kitą neepisteminį požiūrį ir tuo pat metu signalizuoti egzistavimą požiūrių, kurie būtų alternatyvūs šio antrojo požiūrio atžvilgiu. Palyginkime tokius negramatiškus posakius:

(7) Neepisteminis požiūris į neepisteminį kompleksinį požiūrį (neįmanoma kombinacija)

*Han *kan burde* reise til Paris

*‘Leidžiama (arba: sudaroma galimybė), kad jam derėtų vykti į Paryžių’

*Han *må burde* reise til Paris

*‘Privalu (arba: reikalaujama), kad jam derėtų vykti į Paryžių’

*Han *skulle burde* reise til Paris

* ‘Derėtų (arba: reikėtų), kad jam derėtų vykti į Paryžių’

Aukščiau išvardytų posakių problema yra ta, kad modalinis veiksmažodis *burde* reiškia, jog kalbėtojas be savo paties neneutralaus požiūrio pripažįsta galint egzistuoti ir alternatyvius požiūrius. Taigi veiksmažodis *burde* vartojamas išreiškiant ne tik (vieną) požiūrį, bet galimą „pluoštą“ požiūrių. Nėra prasmės turėti neepisteminį požiūrį į tokį potencialų požiūrį „pluoštą“. Posakiai, kuriuose verbaliai yra išreikšti keli požiūriai išsamiai aptariami disertacijos 7-ajame skyriuje.

3.3 Disociacija (atsiribojimas) ir kompleksinis požiūris

Jeigu kompleksinis požiūris tikrai yra atskira kategorija, tuomet galima tikėtis, kad skirtingose kalbose rasime raiškos priemonių šiam požiūrio tipui išreikšti, galbūt ne tik specifinių modalinių veiksmažodžių (kaip norvegų kalbos *BURDE*), kuriomis kalbėtojas signalizuoja atsiribojimą, arba disociaciją, nuo buvimo vieninteliu galimu požiūrio šaltiniu. Mano predikcija būtų tokia.

- Kadangi kompleksinis požiūris yra lingvistinė kategorija, kalbose gali atsirasti specifinių verbalinių tokio požiūrio raiškos priemonių.

Kalbose, turinčiose produktyvią nuosakų sistemą, tam tikrų modalinių veiksmažodžių tariamosios nuosakos formos paprastai gali būti pavartojamos kompleksiniam požiūriui reikšti. Visų pirma turiu omenyje tokius modalinius veiksmažodžius, kurių tiesioginės nuosakos formos vartojamos paprastam neneutraliam požiūriui reikšti (*turi, privalo* ir *pan.*). Kalbose, kurios neturi produktyvios nuosakų sistemos, galima tikėtis aptikti kitokių formų, kurios savo semantika primintų tariamąją nuosaką. Kaip žinia, norvegų kalbos veiksmažodžių preterito (būtojo laiko) formos vartojamos ir hipotetiniuose kontekstuose, taigi – panašiai kaip lietuvių kalbos (ar kitų kalbų, turinčių produktyvią nuosakų sistemą) tariamosios nuosakos formos. Palyginkime tokius norvegų kalbos pavyzdžius.

- (8) Posakiai, kuriuose pavartota esamojo laiko forma *skal* (paprastas požiūris) ir preterito forma *skulle* (kompleksinis požiūris)

Du *skal* flytte til Paris

‘Tu *privalai* persikraustyti į Paryžių’

Du *skulle* flytte til Paris

‘Tau *derėtų* persikraustyti į Paryžių’

Šis efektas, kurį aš vadinu disociacija (=atsiribojimu), gali būti paaiškintas iš diachroninės perspektyvos. Netemporalinis preterito formų vartojimas tokiose kalbose, kaip norvegų, yra istoriškai susijęs su tariamosios nuosakos vartojimu, kai kalba vis dar tebeturėjo produktyvią nuosakų sistemą. Šios formos (turiu omenyje ir dabartinės

norvegų kalbos preterito formas, ir tariamosios nuosakos formas kalbose, kurios turi produktyvią nuosakų sistemą) būna vartojamos, be kita ko, hipotetiniuose kontekstuose, kaip antai sakiniuose su jungtuku *jeigu*. Pasirinkdamas tariamosios, o ne tiesioginės, nuosakos formą, kalbėtojas gali signalizuoti tam tikrą atsiribojimą nuo paprasto požiūrio, kurį galėtų išreikšti to paties veiksmažodžio tiesioginės nuosakos forma. Taip yra todėl, kad pavartodamas tariamosios nuosakos formą vietoje tiesioginės nuosakos (arba preterito formą vietoje esamojo laiko, kaip kad dabartinėje norvegų kalboje), kalbėtojas gali implikuoti kažką panašaus į sakinį su jungtuku *jeigu* („jeigu mano požiūris būtų lemiamas“). Lietuvių kalbos pavyzdys būtų veiksmažodžio *turėti* forma *turétum* vietoje *turi*. Galima spėti, kad kalbose, kurios, kaip kad norvegų kalba, nebeturi produktyvios nuosakų sistemos, panašus efektas bus pasiektas pasitelkiant formas, bet iš dalies primenančias lietuviško tipo tariamąją nuosaką.

Posakiai, kuriuose pavartotos norvegų kalbos modalinių veiksmažodžių formos (ne laiko santykiams išreikšti, t. y., ne temporaline vartosena), aptariami detaliau ketvirtajame (neepisteminį požiūrį reiškiantys posakiai) ir penktajame (episteminį požiūrį reiškiantys posakiai) disertacijos skyriuose.

3.4 Tikėtina semantinė raida

Mano modelis taip pat leidžia suformuluoti tam tikrus spėjimus apie tikėtiną modalinių veiksmažodžių semantikos raidą. Laukeliai, kurie diagramoje, vaizduojančioje mano modelį, yra greta vienas kito, yra gretimi ne tik geometrine, bet taip pat ir semantine prasme. Todėl kalbėtojas turi galimybę leisti (arba neleisti) kontekstui nubrėžti rodyklę tarp gretimų laukelių. Jeigu kalbėtojas pasirenka tai leisti, tuomet semantinis skirtumas tarp gretimų diagramos laukelių tampa neišreikštas (*underspecified*), o klausytojas gali pasirinkti, kuri iš dviejų reikšmių (ar galbūt abi iškart) jo manymu tinka labiausiai.

- Mano predikcija tokia, kad modaliniai veiksmažodžiai (ar kitos raiškos priemonės), esančios gretimuose laukeliuose, gali būti pavartotos išreikšti tam tikriems požiūrio tipams, kaip vaizduojama scheme žemiau.

		Neepisteminis modalumas	Episteminis modalumas
Neneutralus požiūris	Kompleksinis požiūris	raiškos elementas	raiškos elementas
	Paprastas požiūris	raiškos elementas	raiškos elementas
Neutralus požiūris		raiškos elementas	raiškos elementas

Horizontalios rodyklės (←→) yra tarp kompiškio ir paprasto požiūrio bei tarp neepisteminio ir episteminio modalumo.
 Vertikalios rodyklės (↕) yra tarp kompiškio ir paprasto požiūrio bei tarp paprasto požiūrio ir neutralaus požiūrio.

2 schema. Galimos kryptys, kuriomis gali būti pasislinkti raiškos elementų, esančių gretimuose laukeliuose, reikšmės

Antroji schema reprezentuoja mano hipotezę, kad raiškos elementai, paprastai vartojami kompleksiniam požiūriui reikšti, gali būti pavartoti ir paprastam neneutraliam požiūriui išreikšti, ir atvirkščiai, kaip kad rodo statmenos dvikryptės rodyklės. Taip pat raiškos elementai, kurie paprastai vartojami reikšti paprastam neneutraliam požiūriui, gali būti pasitelkiami neutralaus požiūrio reikšimui, ir atvirkščiai. Tačiau elementai, kuriuos paprastai vartojame reikšti neutraliam požiūriui, nebus pasitelkiami išreikšti kompleksiniam neneutraliam požiūriui, nes šie laukeliai nėra gretimi. Gulsčios rodyklės rodo, kad raiškos elementai, kuriais reiškiamas episteminis požiūris, gali būti pasitelkiami išreikšti neepisteminiam požiūriui, ir atvirkščiai.

Aukščiau išvardytos predikcijos tyrimo metu pasitvirtino, ir šis faktas liudija, kad mano modelis yra tinkamas norvegų kalbos modalinių veiksmažodžių semantikai aprašyti. Santykis tarp negacijos ir požiūrio aprėpties aptariamas disertacijos 6 skyriuje, posakiai, kuriuose reiškiamas du ar daugiau požiūrių, aptariami disertacijos 7 skyriuje, tam tikrų norvegų kalbos modalinių veiksmažodžių preterito formų vartojimas kompleksiniam požiūriui išreikšti aptariamas 4 skyriuje, o su diachronija susiję samprotavimai pateikiami 8 skyriuje.

4. Neepisteminis modalumas norvegų kalboje

Ketvirtajame skyriuje aprašomi ir analizuojami posakiai su modaliniais veiksmažodžiais, reiškiantys neepisteminį požiūrį. Ypatingas dėmesys skiriamas posakiams, kuriuose norvegų kalbos modalinių veiksmažodžių preterito formos pavartotos netemporaline reikšme. Teigiama, kad preterito formos *kunne*, *skulle* ir *ville*, kai jos vartojamos

netemporaline reikšme, tam tikrais atvejais gali būti apibūdinamos kaip disociatyvinės formos, t. y. kalbėtojas atsiriboja (disocijuojasi) nuo buvimo vieninteliu asmeniu, turinčiu teisę į požiūrį. Taigi preterito formos *kunne*, *skulle* ir *ville* gali būti pavartojamos kompleksiniam požiūriui reikšti, panašiai kaip *bør* ir *burde*. Nėra reikšmingo skirtumo tarp esamojo laiko formos *bør* ir preterito formos *burde* (kai ji vartojama netemporaliskai) reikšmės, kadangi ir *bør* jau reiškia kompleksinį požiūrį. Tuo tarpu preterito forma *måtte* nevartojama kaip disociatyvinė forma.

5. Episteminis modalumas norvegų kalboje

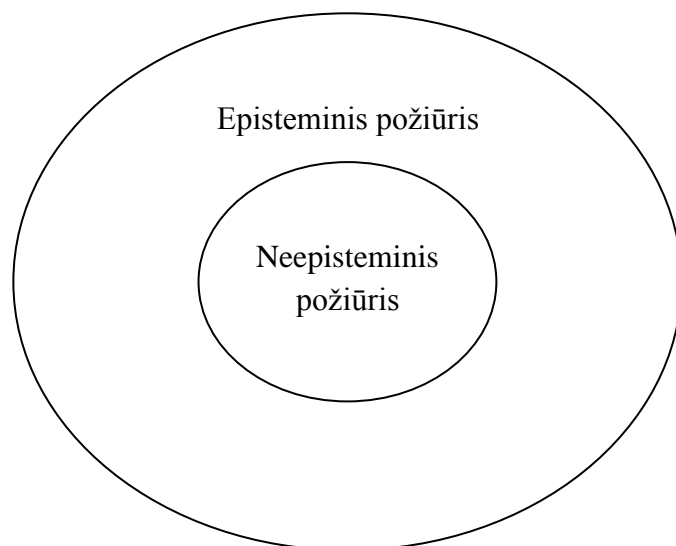
Penktajame skyriuje aprašomi ir analizuojami posakiai su modaliniais veiksmažodžiais, reiškiantys episteminį požiūrį. Taip aptariami tokie atvejai, kai skirtumas tarp episteminio ir neepisteminio požiūrio yra neišreikštas (underspecification), t. y. klausytojas turi galimybę pasirinkti, kaip interpretuoti tą konkretų posakį: kaip episteminį ar kaip neepisteminį. Tyrimas parodė, kad posakiuose, kuriais reiškiamas episteminis požiūris (skirtingai nei neepisteminį požiūrį reiškiančiuose posakiuose) norvegų kalbos modalinių veiksmažodžių preterito formos nėra vartojamos atsiribojimui (disociacijai) parodyti. Taigi šiuo atžvilgiu pasireiškia skirtumas tarp norvegų kalbos modalinių veiksmažodžių, kada jie vartojami reiškiant episteminį ir kada – neepisteminį požiūrį.

6. Požiūrio ir negacijos aprėpties santykis

Šeštajame skyriuje aptariamas požiūrio ir negacijos aprėpties santykis. Mano predikcija buvo tokia, kad kompleksinis požiūris iš principo turėtų būti nepaneigiamas. Norvegų kalbos duomenys rodo, kad kompleksinis požiūris su negacija sutinka kitaip negu kad paprastas (neutralus ar neneutralus) požiūris. Posakiuose, kuriuose yra išreikšta ir kompleksinis požiūris, ir negacija, požiūris visuomet aprėpia negaciją. Taigi predikcija apie kompleksinio požiūrio principinį nepaneigiamumą pasitvirtina. Tuo tarpu paprastas požiūris gali būti paneigiamas. Paprasto požiūrio ir negacijos kombinacijos atveju arba požiūris aprėpia negaciją, arba negacija aprėpia požiūrį.

7. Požiūris į kitą požiūrį: du (ar daugiau) požiūrių, verbališkai išreikštų viename posakyje

Septintajame skyriuje aptariami posakiai, kuriuose yra du modaliniai žodžiai, – dviejų modalinių veiksmažodžių konstrukcija arba modalinio prieveiksmio/būdvardžio ir modalinio veiksmažodžio derinys. Mano predikcija yra tokia, kad turėtų būti įmanoma turėti episteminių požiūrį į kitą požiūrį, nesvarbu, ar episteminių, ar neepisteminių. Tuo tarpu neepisteminių požiūrį galima turėti tik į kitą neepisteminių požiūrį. Toks požiūrių aprėpties skirtumas yra susijęs su požiūrių (ne)suderinamumu. Kalbėtojas gali turėti neepisteminių požiūrį į kokią nors būseną, t. y., kalbėtoju gali būti priimtina arba nepriimtina, jei ta būsena bus įgyvendinta. Tokia būsena gali, savo ruožtu, apimti kieno nors neepisteminių požiūrį. Taigi, yra įmanoma turėti neepisteminių požiūrį į kitą neepisteminių požiūrį. O štai episteminiai požiūriai negali būti apibūdinti kaip kažkas potencialaus. Episteminis požiūris arba yra, arba jo nėra. Nėra prasmės kalbėti apie episteminius požiūrius kaip apie kažką potencialaus, kažką, ką dar tik reikia įgyvendinti. Todėl neįmanoma turėti neepisteminio požiūrio į episteminių požiūrį. Šis aprėpties skirtumas gali būti pavaizduotas tokia schema.

3 schema. Neepisteminių ir episteminių požiūrių aprėptis.

Norvegų kalbos duomenys patvirtina šį teiginį. Visgi reikia paminėti, kad norvegų kalboje yra ir tokių modalinių veiksmažodžių kombinacijų, kurios nevartojamos, net jeigu finitinis veiksmažodis bus interpretuojamas kaip episteminis. Norint išreikšti

episteminių požiūrį į kitą požiūrį, kalbėtojui gali tekti pasitelkti modaliniusrieveksmius arba būdvardžius.

Kita iš mano modelio kylanti predikcija, susijusi su požiūrių (ne)suderinamumu, yra tokia, kad neįmanoma turėti neepisteminio požiūrio į kitą neepisteminių, kompleksinių požiūrį. Ši predikcija remiasi požiūrių nesuderinamumu. Nėra prasmės turėti neepisteminių požiūrį į kitą neepisteminių požiūrį ir sykiu signalizuoti, kad gali egzistuoti požiūriai, alternatyvūs šiam antrajam požiūriui. Tokio požiūrių nesuderinamumo pasekmėje, dviejų modalinių veiksmažodžių kombinacijos, kur pirmasis (finitinis) veiksmažodis interpretuojamas neepistemiškai, o antrasis (nefinitinis) veiksmažodis išreiškia neneutralų neepisteminių kompleksinių požiūrį, turėtų būti neįmanomos. Tokių negramatiškų posakių pavyzdžiai galėtų būti tokie:

(9) Nesuderinami požiūriai

*Han må burde/skulle reise til Paris

*‘Reikia, kad jam derėtų vykti į Paryžių’

*Han skal burde/skulle reise til Paris

*‘Privalu, kad jam derėtų vykti į Paryžių’

*Han kan burde/skulle reise til Paris

*‘Galima (leidžiama), kad jam derėtų vykti į Paryžių’

Iš tiesų, norvegų kalbos duomenys patvirtina ir šį teiginį, tačiau tuo pat metu paaiškėjo, jog esama ir daugiau restrikcijų, kurių paaiškinti požiūrių nesuderinamumu neįmanoma. Kombinacijos, kurias sudaro to paties modalinio veiksmažodžio esamojo laiko forma ir bendratis (*kan kunne, må måtte* ir t. t.) nevartojamos norvegų kalboje. Taip pat paaiškėjo, kad bendratis formos *skulle* ir *burde* nevartojamos kaip antrasis narys konstrukcijose, kurias sudaro modalinių veiksmažodžių esamasis laikas ir bendratis, net jeigu pirmasis modalinis veiksmažodis (tas, kurio pavartota esamojo laiko forma) būtų interpretuojamas epistemiškai. Jeigu kalbėtojas nori išreikšti savo episteminių požiūrį į kitą požiūrį, kuris reiškiamas veiksmažodžiais *SKULLE* arba *BURDE*, tenka pasitelkti kitokias raiškos priemones, pavyzdžiui, modalinįrieveksmį arba modalinį būdvardį.

8. Diachroniniai samprotavimai

Aštuntajame skyriuje trumpai aptariamos dabartinės norvegų kalbos modalinių veiksmažodžių atitikmenų senojoje norvegų kalboje reikšmės. Tyrimas parodė, kad esama didesnių ar mažesnių skirtumų tarp to, kaip vartojami dabartinės norvegų kalbos veiksmažodžiai, ir kaip buvo vartojami jų atitikmenys senojoje norvegų kalboje. Vienas iš ryškesnių skirtumų yra veiksmažodžio *MEGA-MÅTTE* reikšmės pasikeitimas. Jeigu veiksmažodis *MEGA* senojoje norvegų kalboje daugiausia buvo vartojamas išreikšti neutraliam požiūriui, tai jo atitikmuo dabartinėje norvegų kalboje, veiksmažodis *MÅTTE*, iš esmės bevartojamas reikšti neneutraliam požiūriui. Tokį požiūrio tipo pasikeitimą galima paaiškinti šio veiksmažodžio vartojimu neigiamuose kontekstuose. Neigiamuose posakiuose, kuriuose yra pavartotas neutralų požiūrį reiškiantis veiksmažodis, negacija gali aprėpti požiūrį, o tuomet požiūrio tipas pasikeičia iš neutralaus į neneutralų, kaip kad anglų kalbos posakiuose *He can go to Paris* priešpastatant *He cannot go to Paris*. O vėliau neneutralaus požiūrio reikšmė galėjo išplisti iš neigiamų posakių į neneigiamus ir išstumti originaliąją neutralaus požiūrio reikšmę. Pirminė reikšmė yra išlikusi tik tam tikrose konstrukcijoje (tokiose kaip *må gjerne, må bare, må vær så god*), tam tikruose norvegų kalbos dialektuose – ir danų kalboje. Kitas svarbesnis pastebėjimas būtų toks, kad veiksmažodis *KUNNA* veikiausiai nebuvo vartojamas reikšti neneutraliam požiūriui senojoje norvegų kalboje, o jo šiuolaikinis atitikmuo *KUNNE* kartais pavartojamas hortatyviniuose posakiuose. Šis pastebėjimas patvirtina mano predikciją, kad veiksmažodžiai iš gretimų laukelių schemoje (1 schema), vaizduojančioje požiūrio tipus, gali būti pasitelkiami išreikšti naujiems požiūrio tipams. Šiuo konkrečiu atveju veiksmažodis, kuris paprastai vartojamas reikšti neutraliam požiūriui, gali būti pasitelkiamas išreikšti neneutraliam paprastam požiūriui, o tai patvirtina mano modelio pagrįstumą, nes šiame modelyje neutralus požiūris ir neneutralus paprastas požiūris yra pavaizduoti gretimuose laukeliuose. Analogiškai galima tvirtinti, kad episteminė dabartinės norvegų kalbos veiksmažodžio *VILLE* reikšmė atsirado tuomet, kai šis veiksmažodis buvo pasitelktas iš gretimo laukelio, kuriame vaizduojamas neepisteminis požiūris, nes senosios norvegų kalbos veiksmažodis *VILJA* episteminės reikšmės veikiausiai neturėjo. Dabartinės norvegų kalbos modalinių veiksmažodžių atitikmenų senojoje norvegų kalboje reikšmių aptarimas taip pat yra naudingas norint suprasti, kaip

atsirado veiksmažodžio *BURDE* kompleksinio požiūrio reikšmė. Senosios norvegų kalbos veiksmažodis *BYRJA* būdavo vartojamas išreikšti ir teisei, ir pareigai, o ši kombinacija (teisė + pareiga) galėjo išsirutulioti į kompleksinio požiūrio reikšmę.

9. Baigiamoji diskusija ir išvados

Tikiuosi, kad man pavyko pademonstruoti, jog yra produktyvu aprašyti modalumo semantiką, pasitelkiant požiūrio sąvoką (priešpastatant neutralų požiūrį neneutraliam požiūriui, ir paprastą požiūrį – kompleksiniam požiūriui), kad šia sąvoka pagrįstas modelis yra tinkamesnis nei tradicinėmis galimybės ir būtinybės sąvokomis grįsti modeliai. Ypatingai modalinio veiksmažodžio *BURDE* reikšmę galima adekvačiau aprašyti, naudojantis neneutralaus kompleksinio požiūrio sąvoka, negu tokiomis sąvokomis kaip kad silpnas įpareigojimas ar nedrąši prielaida. Mano modelis leido iškelti predikcijas apie skirtingą požiūrio ir negacijos aprėptį ir apie posakius, kuriuose reiškiamas požiūris į kitą požiūrį, o šios predikcijos tyrimo metu pasitvirtino. Taigi disertacijos tikslai yra pasiekti, kadangi joje siūlomas modelis pasirodė esąs tinkamas ir bendrai diskusijai apie modalumo semantiką, ir dabartinės norvegų kalbos modalinių veiksmažodžių vartosenos aprašymui.

Pastaba dėl didžiųjų raidžių vartojimo

Mažesnio dydžio didžiosios raidės (angl. SMALL CAPS) vartojamos tada, kai turimas omenyje veiksmažodis su visomis savo kaitybinėmis formomis, o įprastinės mažosios raidės – kai turima omeny kokia nors konkreti kaitybinė forma. Pavyzdžiui, užrašymas *BURDE* apima ir bendraties formą *burde*, ir esamojo laiko formą *bør* ir preterito (būtojo laiko) formą *burde*.

1. Introduction

The field of linguistic modality has received a lot of attention, yet there is still much controversy about how modality should be defined and analyzed, let alone what terms are appropriate to use.

In this dissertation, I treat modality as an attitudinal category, that is, as a category dealing with people's attitudes towards propositions or states of affairs. The starting point for my research is the assumption that modality is a semantic category which primarily deals with people's attitudes towards propositions and states of affairs. The main difference between my model and the other models that I have referred to is that my model is primarily concerned with types of attitude, while other things, such as source of the attitude or the grounds for the attitude, are treated more as background information. Such background information is not irrelevant for the choice of expression (including the choice of a modal verb) in a particular utterance, but it is not crucial for the description of the types of attitude as such. I do not, for example, treat *prediction* and *deduction* as different modal categories, since the speaker's attitude in both cases is of the same type (both prediction and deduction represent non-neutral simple attitude, see the definitions of *non-neutral* and *simple* on the next page). What separates prediction from deduction, is the grounds that the speaker bases her attitude on.

The main aims of this dissertation are: a) to create a semantic model for the description of modality, where modality is clearly defined, different modal domains are identified and the relationship between those domains is accounted for, and b) to provide a description of modality in Norwegian where those domains are systematically analyzed with respect to their semantics and means of expression in Modern Norwegian.

The tasks which have to be completed in order to achieve these aims are the following:

a) to define clearly what is and what is not modality, to identify different kinds and domains of modality, central and peripheral modal categories, obligatory and facultative distinctions between them as well as non-modal domains which are closely related to modality;

b) to describe the means of expression of non-epistemic attitudes in Norwegian;

c) to describe the means of expression of epistemic attitudes in Norwegian;

- d) to describe the interaction between attitude and negation;
- e) to describe cases where two attitudes are expressed within one utterance;
- f) to discuss the meanings of the Old Norse cognates of the Modern Norwegian modal verbs.

2. Presentation of my model

In Chapter 2 I present a model for the semantics of modality. I have defined modality as a semantic category which deals with people's attitudes, and it also has proved to be productive to talk about *simple* vs. *complex*, and *neutral* vs. *non-neutral attitude* as opposed to the traditional terms *possibility* and *necessity*.

Neutral attitude means that, in the speaker's view, there are no obstacles to accept a proposition as correct or a state of affairs as likely to occur. However, she may equally accept that the same proposition would turn out to be incorrect, or the same state of affairs would turn out not to be worth to occur. In either case, no problems (no conflict) will arise for the speaker with respect to her beliefs or expectations.

Non-neutral attitude means that the speaker is willing to accept a proposition as correct, or a state of affairs as likely to occur. If the proposition turns out to be incorrect, or the state of affairs turns out not to be likely to occur, a conflict arises between the speaker's beliefs and/or expectations and reality. I.e., there is a problem.

However, the speaker may indicate in the utterance that she admits that other attitudes are possible. In other words, the speaker may signal that other participants may have different attitudes than her own, but this does not mean that the speaker is unsure about her own attitude (if this were the case, one would be dealing with neutral attitude, cf. above). As technical terms, I will use *simple* and *complex* attitude to distinguish between cases where the speaker in her utterance expresses only her own non-neutral attitude without admitting any alternative attitudes (simple), and cases where she expresses her own non-neutral attitude at the same time as she signals, in the same utterance, that other participants may have a different attitude towards the status of the proposition or the state of affairs in question (complex). The notion of complex attitude is a major feature of this study.

The distinction between simple and complex attitude is only relevant in connection with non-neutral attitude. The complex attitude, as I have defined it, means that the

speaker not only has an attitude of her own, but also that she acknowledges the possibility for other people to have different attitudes. In the case of non-neutral attitude there is a distinction or an opposition between the cases where the speaker is willing to listen to alternative attitudes (complex attitude, as in *John ought to go to Paris*) and the cases where the speaker presents her attitude as the only possible one (simple attitude, as in *John must go to Paris*). In the case on neutral attitude such a distinction or an opposition is not relevant in the same way. The possible existence of alternative attitudes is an inherent feature of the neutral attitude. If the speaker thinks that it is OK if a state of affairs occurs, but also OK if it does not occur, then the speaker automatically acknowledges the possible existence of alternative attitudes. For instance, when the speaker says *John can go to Paris*, she is automatically prepared for John's potential refusal. If the speaker were not ready to accept John's potential refusal to go to Paris, then her attitude would be non-neutral and she would utter something like *John must go to Paris*. Even if it is John himself who asks the speaker for permission to go to Paris, and is granted permission by the speaker uttering *Yes, John, you can go to Paris*, the speaker is automatically aware that John has the right and the possibility to change his mind and to choose eventually to stay instead of going to Paris. One could possibly speculate about whose attitudes count, in the speaker's view. In some languages there might be distinct means of expression for the neutral attitude where a) the speaker only expresses that it is OK for her irrespective of whether the state of affairs occurs or not (*John can go to Paris*), as opposed to b) the speaker simultaneously also expresses that there may be others who have an alternative (that is, non-neutral) attitude towards the same state of affairs (*As for me, John can go to Paris, but his father may object, so John must also ask his father for permission*). Both in case a) and case b), the speaker must be prepared that, at least, John himself has the final choice. The empirical data show that Norwegian has no grammaticized means of expressing the distinction between a) and b). This distinction may of course be expressed lexically, as in the English example above (in order to express b), the speaker may add something like: *...but his father may object, so John must also ask his father about permission*), but not by means of contrasting modal verbs. Thus, the distinction between complex and simple attitude in connection with neutral attitude is not linguistically relevant in the same way as it is in connection with non-neutral attitude. In what follows, I will claim that neutral attitude is

automatically simple since the speaker does not – and cannot – invite anyone to a discussion or negotiation about the presence or absence of any obstacles with respect to the trustworthiness of a proposition or about the chances/likelihood of realization of a state of affairs. Such discussion or negotiations are only possible when the speaker has a non-neutral attitude and is willing to listen to alternative attitude(s).

In practice, the complex attitude may be perceived as a lower degree of commitment on the part of the speaker toward the attitude target, as compared with the simple attitude which sounds more categorical and uncompromising. Thus, the complex attitude can easily be interpreted as containing a certain element of doubt or lack of assuredness and consequently as representing lesser confidence on the part of the speaker. However, the speaker does not actually need to be unsure about her own attitude in order to be able/willing to allow the other participant(s) to express their (alternative) attitudes.

My proposal can be summed up in the following figure.

		Non-epistemic attitudes	Epistemic attitudes
Non-neutral attitude	Complex attitude	<i>bør, burde, skulle, ville</i>	<i>bør, burde, skulle</i>
	Simple attitude	<i>må</i> (unspecified source of attitude), <i>vil</i> (willingness) <i>skal</i> (personal or institutional source of attitude)	<i>må, vil</i>
Neutral attitude		<i>kan</i> , (unspecified source of attitude), <i>kunne, må</i> (in connection with <i>gjerne / bare / værsgod</i>)	<i>kan, kunne</i>
-----		<i>kan</i> (dynamic/circumstantial meanings)	

Figure 1. Overview of the types of modality and the uses of the Norwegian modal verbs

The data show that it is possible for the speaker to leave underspecified which of the adjacent cells in the above table she means, as the same verbs are used in several meanings. Thus, it is possible to formulate utterances where the speaker does not explicitly say whether she intends an epistemic, a non-epistemic or (in utterances with

kan) a dynamic/circumstantial meaning, as in *Han kan spille piano* which may be interpreted in several ways: 1. epistemic: ‘He may be playing the piano’, 2. non-epistemic: ‘There is no obstacle for him to play piano’, ‘no obstacle’ including ‘no prohibition’, ‘no physical obstacle such as lack of the piano itself’ and ‘no lack of knowledge how to play a piano’. Furthermore, it is also possible to use *kan* in utterances expressing non-neutral attitude (hortative utterances), as in *Du kan komme inn* ‘You may come in’, thus supporting my claim that it is possible to recruit modal verbs from neighboring boxes to express certain types of attitude. The verb *BURDE*, which typically is used to express non-neutral attitude, may in certain contexts (usually in somewhat old fashioned language, such as the language of the Norwegian constitution or translations of the Bible) be used to express non-neutral simple attitude thus also supporting the claim made above. But we will not find the same verb form in non-adjacent boxes, which also is a piece of evidence, albeit negative evidence, supporting the validity of my model.

3. The novelty of my model and a comparison with earlier models

In Chapter 3 I compare my model to several other models which are used to describe meanings of the modal verbs in Norwegian and in English. The main difference between my model and earlier models of modality is the notion of complex attitude as opposed to simple (neutral and non-neutral) attitude. Such a distinction is not made by other models. My model gives rise to certain predictions about the interaction between attitude and negation, about the relationship between several attitudes expressed in one utterance, and about the availability of linguistic means of expression of complex attitude. The same predictions are not made by other models, and so the model has empirical consequences.

Predictions that follow from my model are concerned with a) the interaction between negation and attitude, b) the expression of two (or more) attitudes in one utterance, e.g. by means of two modal verbs or a modal adverb/adjective together with a modal verb, and c) the existence of linguistic means of expression of complex attitude.

3.1 Interaction between negation and attitude

One can tell *a priori* that negation combined with expression of attitude in the same utterance may lead to different results. Firstly, one can assume that the behavior of

negation in interaction with complex attitude is more predictable than the behavior of negation in interaction with simple attitude. In some cases negation takes scope over attitude, so that the type of attitude changes from neutral to non-neutral or vice versa. In other cases attitude takes scope over negation, so that the type of attitude remains the same while the attitude target changes to the opposite. These possibilities are illustrated below.

- (1) Negation takes scope over attitude
 - a. You *can* go to Paris (non-negated utterance, it is OK if you go to Paris)
 - b. You *cannot* go to Paris (negated utterance, it is not OK if you go to Paris \neq *it is OK if you don't go to Paris)

- (2) Attitude takes scope over negation
 - a. You *must* go to Paris (non-negated utterance, it is only OK if you go to Paris, otherwise it is not OK)
 - b. You *must not* go to Paris (negated utterance, it is only OK if you don't go to Paris, otherwise it is not OK)

My model leads to the following prediction about the interaction between negation and complex attitude.

- When we negate an utterance expressing complex attitude, the attitude should take scope over negation in the resulting negated utterance. In other words, the complex attitude is non-negatable.

This prediction follows from my definition of the complex attitude. Complex attitude is defined so that the speaker has a point of view at the same time as she signals that there may be different points of view towards the same attitude target. If the speaker has no firm attitude of her own, she would not be able to signal existence of alternative attitudes either. Thus, complex attitude presupposes the existence of the speaker's own, firm attitude. If we negate an utterance expressing complex attitude, then, we should expect that it is the attitude target which is negated, not the attitude itself, as illustrated below.

- (3) Interaction between negation and complex attitude
- a. He *ought to* go to Paris (non-negated utterance, complex attitude – it is only OK if he goes to Paris, but the speaker signals that there is room for alternative attitudes)
 - b. He *ought not to* go to Paris (negated utterance, complex attitude – in the speaker’s view, it is only OK if he does *not* go to Paris, but the speaker signals that there is room for alternative attitudes)

Should it turn out that this prediction is wrong and that it is possible to express complex attitude without having a firm attitude of one’s own, the whole idea of the complexity of attitude would be seriously challenged.

My model does not lead to any predictions regarding the interaction between negation and attitude in the case of *simple* attitude. In other words, it remains to be checked and found out how negation and simple attitude interact in Norwegian.

The interaction between negation and attitude is discussed in Chapter 6. The Norwegian data verifies my prediction about the interaction between negation and complex attitude and thereby provide support for the validity of the model. The interaction between negation and simple attitude (both neutral and non-neutral) is also examined in Chapter 6.

3.2 Two (or more) attitudes expressed in one utterance

Many traditional accounts on modality concentrate on utterances where one (and only one) attitude is expressed. It is possible to use several means of expression of attitude in one utterance thus expressing several attitudes – or, more precisely, attitudes towards other attitudes. My first prediction concerning restrictions in connection with such utterances is as follows.

- It is not possible to have a non-epistemic attitude towards an epistemic attitude.

This follows from the very definition of the terms *epistemic* and *non-epistemic*. The definitions in section 2.1 of this chapter say that epistemic attitudes are related to the evaluation of the trustworthiness of a proposition, while non-epistemic attitudes are

related to the evaluation of the chances/likelihood of realization of a state of affairs. It is not possible to have a non-epistemic attitude towards an epistemic attitude since epistemic attitudes are not states of affairs which could, should or shouldn't be realized. Hence the incompatibility of attitudes: one can have a non-epistemic attitude towards a state of affairs which is (yet) to be realized, but not towards an epistemic attitude, which already exists.

(4) Non-epistemic attitude towards an epistemic attitude (an impossible combination)

*Han *må kunne* ha reist til Paris

*'It is a necessary condition that he possibly has gone to Paris'

By contrast, it is possible to have an epistemic attitude towards a proposition which in its turn contains an attitude, as illustrated by the utterances below.

(5) Epistemic attitude towards another attitude

a. Han *kan måtte* reise til Paris

'He will possibly need to go to Paris' (= 'It is possible so that he must go to Paris', epistemic attitude towards a non-epistemic attitude)

b. Han *vil kunne* ha reist i morgen (Dyvik 1999, here quoted from Eide 2005: 339)

'Tomorrow it will be the case that he may have gone away' (Dyvik's own translation; epistemic attitude towards another epistemic attitude)

Thus, it is possible to have an epistemic attitude towards another (epistemic or non-epistemic) attitude. It is also possible to have a non-epistemic attitude towards another non-epistemic attitude, e.g. to accept that something should be required or to require that something should be allowed.

(6) Non-epistemic attitude towards another non-epistemic attitude

Han *må kunne* reise til Paris

'He must be able to go to Paris' (= 'It is a necessary condition that he is able to go to Paris')

My second prediction concerning restrictions in connection with utterances where two attitudes are expressed is as follows.

- In the cases where the speaker expresses her non-epistemic attitude towards another non-epistemic attitude, the second attitude may only be simple (neutral or non-neutral), and not complex.

This prediction is based on the incompatibility of attitudes. It does not make sense to have a non-epistemic attitude towards another non-epistemic attitude and at the same time signal the availability of attitudes, which are alternative to this second attitude, cf. the following ungrammatical utterances.

(7) Non-epistemic attitude towards a non-epistemic complex attitude (an impossible combination)

*Han *kan burde* reise til Paris

*‘He *is allowed (or: has the possibility; lit. can) to ought to go to Paris*’

*Han *må burde* reise til Paris

*‘He *has to (lit. must) ought to go to Paris*’

*Han *skulle burde* reise til Paris

*‘He *should ought to go to Paris*’

The problem with the above utterances is that *burde* means that the speaker allows for the possible existence of alternative attitudes besides her own non-neutral attitude. The verb *burde* expresses not only an attitude, but a potential “batch” of attitudes. It does not make sense to have a non-epistemic attitude towards such a potential “batch” of attitudes. Utterances where several attitudes are verbally expressed are discussed more fully in Chapter 7 of this dissertation.

3.3 Dissociation and complex attitude

Besides having a specific verb which can be used to express complex attitude (like *BURDE* in Norwegian), it should be possible to achieve a similar effect by other means of expression, signalling the speaker’s dissociation from being the only licit source of

attitude. In languages which have a productive mood system, subjunctive forms of certain modal verbs tend to be able to express complex attitude. I mean, first of all, modal verbs, which are used to express simple non-neutral attitude. In languages with no productive mood system one can expect to find some forms that semantically resemble subjunctive mood. As is generally known, preterite forms of the Norwegian verbs are used in hypothetical contexts, thus resembling the use of subjunctive mood in languages which have a productive mood system (e.g. in Lithuanian). My prediction is as follows.

- Since complex attitude is a category, languages may develop direct linguistic means of expressing it.

Consider the following example.

- (8) Utterances containing present tense form *skal* (simple attitude) and preterite form *skulle* (complex attitude)

Du *skal* flytte til Paris

‘You *shall* move to Paris’

Du *skulle* flytte til Paris

‘You *should* move to Paris’

This effect, which I call *dissociation*, may be explained from a diachronic point of view. Non-temporal use of preterite forms in languages like Norwegian goes back to the use of subjunctive mood, when the language still had a productive mood system. Such forms, i.e. both preterite forms in Modern Norwegian and subjunctive forms in languages which have a productive mood system, are used in hypothetical contexts such as *if*-clauses, among other things. By choosing a subjunctive form instead of an indicative form, the speaker may signal certain dissociation from the simple attitude which would be expressed by the indicative form of the same verb. This is because the use of a subjunctive form instead of an indicative form (or a preterite form instead of a present tense forms, as in Modern Norwegian) may imply something like an *if*-clause (“if it were my attitude that mattered”). A Lithuanian example could be *turėtų* ‘you ought to’ (literally: ‘you would need, you would have to’) instead of *turi* ‘you must, you shall, you

have to'. One could expect that a similar effect in languages like Norwegian which lack a productive mood system, could be achieved by employing forms at least partly resembling subjunctive mood of the Lithuanian type.

One more comment must be made here: the use of dissociative forms is not necessarily the same thing as the expression of complex attitude. It is only in some cases that the use of dissociative forms leads to a change of type of attitude from simple to complex, as in the case with *skulle* (=the dissociative form) instead of *skal*. In other cases, the type of attitude may remain unchanged even when the speaker chooses a dissociative form, as in utterances where *burde* is used instead of *bør*, or where *kunne* is used instead of *kan*.

Utterances containing preterite forms of the Norwegian modal verbs (used with non-temporal meaning) are discussed in greater detail in Chapters 4 and 5, for non-epistemic and epistemic utterances respectively.

3.4 Expectations about semantic development

My model also allows for the formulation of some expectations about the semantic development of the modal verbs. Boxes that are close to each other in the diagram representing my model, are not only close to each other geometrically, but also semantically. Therefore it is possible for the speaker to let the context establish an arrow (or not) between adjacent boxes. If the speaker does so, the semantic difference between the adjacent boxes in the diagram becomes underspecified and the hearer may choose whichever of the two meanings (or both of them simultaneously) he thinks suits best.

- My prediction is that modal verbs (or other means of expression) from neighboring boxes may be recruited to express certain types of attitude, as shown below.

		Non-epistemic modality	Epistemic modality
Non-neutral attitude	Complex attitude	item	item
	Simple attitude	item	item
Neutral attitude		item	item

The diagram shows a 2x2 grid of boxes. The top row is labeled 'Non-neutral attitude' and the bottom row 'Neutral attitude'. The left column is labeled 'Complex attitude' and the right column 'Simple attitude'. Each box contains the word 'item'.
 - Vertical double-headed arrows connect the 'Complex' and 'Simple' boxes in both the 'Non-neutral' and 'Neutral' rows.
 - Horizontal double-headed arrows connect the 'Non-epistemic' and 'Epistemic' boxes in both the 'Non-neutral' and 'Neutral' rows.

Figure 2. Possible directions of recruiting items from adjacent boxes

Figure 2 expresses the hypothesis that items, typically expressing complex attitude, could be recruited to express simple non-neutral attitude, and vice versa, as is shown by the vertical, double-sided arrows. Likewise, items, typically expressing simple non-neutral attitude, may be recruited to express neutral attitude, and vice versa. But items, typically expressing neutral attitude, are not expected to be recruited to express complex non-neutral attitude as the corresponding boxes are not adjacent. The horizontal arrows show that items expressing epistemic attitude may be recruited to express non-epistemic attitude and vice versa.

The predictions described above are borne out, and the validity of my model is supported by this fact (see Chapter 6 for a discussion on the interaction between negation and attitude, Chapter 7 for a discussion on two or several attitudes expressed in one utterance, Chapter 4 for a discussion on how preterite forms of certain Norwegian modal verbs may be used to express complex attitude by dissociation, and Chapter 8 for diachronic considerations).

4. Non-epistemic modality in Norwegian

In Chapter 4 I describe and analyze utterances with modal verbs expressing non-epistemic attitude. Particular attention is paid to utterances where preterite forms of Norwegian modal verbs are used non-temporally. My claim is that preterite forms *kunne*, *skulle* and *ville*, when they are not used temporally, may in certain cases be characterized as dissociative forms, meaning that the speaker dissociates herself from being the sole and only person who is authorized to have a point of view. Thus, preterite forms *kunne*, *skulle* and *ville* may be used to express complex attitude, in a similar way as *bør* and

burde. There is no significant difference between meanings of the present tense form *bør* and the (non-temporally used) preterite form *burde*, since *bør* already expresses complex attitude. The preterite form *måtte*, by contrast, is not used as a dissociative form.

5. Epistemic modality in Norwegian

In Chapter 5 I describe and analyze utterances with modal verbs expressing epistemic attitude. I also discuss cases of underspecification, i.e. utterances where the speaker does not explicitly express whether she means epistemic or non-epistemic attitude, so that the hearer has the option of choosing between an epistemic and a non-epistemic interpretation of the actual utterance. It turns out that in utterances expressing epistemic attitude (unlike non-epistemic) it is not possible to use preterite tense forms of the Norwegian modals as a means of expression of dissociation. In this respect Norwegian modal verbs behave differently when they are used to express epistemic attitude vs. non-epistemic attitude.

6. The relationship between attitude and negation

In Chapter 6 I discuss the interaction between attitude and negation. My prediction is that complex attitude should in principle be non-negatable. Specifically, the Norwegian data show that complex attitude interacts with negation differently from (neutral as well as non-neutral) simple attitude. In utterances where both complex attitude and negation are expressed, attitude takes always scope over negation. The prediction about complex attitude being in principle non-negatable was thus borne out. However, simple attitude is negatable. Combination of simple attitude and negation may result either in attitude taking scope over negation, or in negation taking scope over attitude.

7. Attitude towards another attitude: Two (or more) attitudes verbally expressed in one utterance

In Chapter 7 I discuss utterances containing two modal words, either a sequence of two modal verbs, or a modal adverb/adjective plus a modal verb. I have formulated two predictions that follow from my model. One prediction is concerned with the relationship between epistemic and non-epistemic attitudes. This prediction is not unique to my

model, but may also be made by other models which distinguish between epistemic and non-epistemic modality. The other prediction is concerned with the relationship between simple and complex attitude. This prediction cannot be made by other models, which do not distinguish between simple and complex attitudes as two different categories.

My first prediction is that it should be possible to have an epistemic attitude towards another attitude, be it epistemic or non-epistemic. Meanwhile, it should only be possible to have a non-epistemic attitude towards another non-epistemic attitude. Such a difference in the scope of attitudes is related to the (in)compatibility of attitudes. The speaker can have a non-epistemic attitude regarding whether it is OK or not OK for her if a particular state of affairs *becomes* actualized. Such a state of affairs may involve someone's non-epistemic attitude. Thus, it is possible to have a non-epistemic attitude towards another non-epistemic attitude. Epistemic attitudes, on the other hand, cannot be referred to as something merely potential. An epistemic attitude either exists or not, it is never relevant to speak of epistemic attitude as something potential, something which is to be actualized. Thus, it is not possible to have a non-epistemic attitude towards an epistemic attitude. This difference with respect to the scope may be illustrated by the following figure.

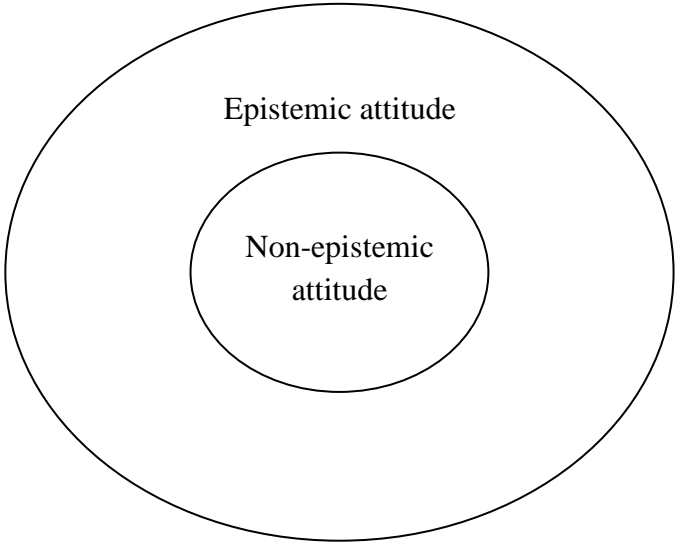

Figure 3. The scope of non-epistemic vs. epistemic attitude.

The Norwegian data provides evidence in favor of this claim. It has to be mentioned, however, that there are sequences of two modal verbs which are not acceptable in Norwegian, even if one gives the finite modal verb an epistemic reading. In order to express her epistemic attitude towards another attitude, the speaker may use modal adverbs or adjectives.

The other prediction of my model, concerning the (in)compatibility of attitudes, is that it should not be possible to have a non-epistemic attitude towards another non-neutral complex attitude. This prediction was based on the incompatibility of attitudes. It does not make sense to have a non-epistemic attitude towards another non-epistemic attitude and at the same time signal the availability of attitudes, which are alternative to this second attitude. As a consequence of such incompatibility of attitudes, sequences of two modal verbs where the first (finite) verb has a non-epistemic reading and the second (infinite) modal verb expresses a non-neutral complex non-epistemic attitude, should be unacceptable, cf. the ungrammatical utterances below.

(9) Incompatibility of attitudes

*Han *må burde/skulle* reise til Paris

*‘He *must ought to/should* go to Paris’

*Han *skal burde/skulle* reise til Paris

*‘He *shall ought to/should* go to Paris’

*Han *kan burde/skulle* reise til Paris

*‘He *can ought to/should* go to Paris’

Indeed, the Norwegian data provides evidence in favor to this claim as well, but at the same time, it turns out that there are several more restrictions which cannot be accounted for in terms of incompatibility of attitudes. Sequences consisting of the present tense form plus the infinitive of the same modal verb (*kan kunne, må måtte* etc.) are not acceptable in Norwegian. It also turned out that the infinitive forms *skulle* and *burde* are not used as the second member in sequences consisting of a present tense form and an infinitive form of two modal verbs, even when the first member (the present tense form of a modal verb) has an epistemic reading. If the speaker wants to express her epistemic

attitude towards another attitude expressed by *SKULLE* or *BURDE*, she needs to employ other means of expression, e.g. a modal adverb or a modal adjective.

8. Diachronic considerations

In Chapter 8 I briefly discuss meanings of the Old Norse cognates of the Modern Norwegian modal verbs. The findings show that there are some more or less significant differences between the uses of the Modern Norwegian modal verbs and their Old Norse cognates. One major difference is the change of the meaning of the verb *MEGA-MÅTTE*. While *MEGA* in Old Norse was mainly used to express neutral attitude, its cognate in Modern Norwegian, *MÅTTE*, is by and large only used to express non-neutral attitude. This change in type of attitude may be connected with negated utterances. In negated utterances with a modal verb expressing neutral attitude, the negation may take scope over attitude which results in non-neutral attitude, just as in English *He can go to Paris* vs. *He cannot go to Paris*. The meaning of non-neutral attitude may then have spread from negated utterances to non-negated ones and outstripped the original meaning of neutral attitude. The original meaning is preserved in certain constructions (such as *må gjerne*, *må bare*, *må værsgod*), in certain Norwegian dialects – and in Danish. Another observation which might have some significance is that the verb *KUNNA* was not used to express non-neutral attitude in Old Norse, while its modern cognate *KUNNE* sometimes occurs in hortative utterances. This observation confirms my prediction that verbs from the adjacent boxes in the overview of the types of attitude (Figure 1), may be recruited to express new types of attitude. In this particular case, a verb which typically expresses neutral attitude may be recruited to express non-neutral simple attitude, thus providing support for my model where neutral attitude and non-neutral simple attitude are represented by adjacent boxes. Likewise, one can argue that the epistemic meaning of the Modern Norwegian *VILLE* was recruited from the neighboring box for non-epistemic attitude, as the Old Norse verb *VILJA* had no epistemic meaning. A discussion of the meanings of Old Norse cognates of Modern Norwegian modal verbs is also useful for understanding of the origins of complex attitude meaning of the verb *BURDE*. Old Norse

BYRJA was used to express both a right and a duty, a combination of which may have resulted in complex attitude.

9. Final discussion and conclusions

I hope to have demonstrated that it is productive to describe the semantics of modality in terms of attitude (neutral vs. non-neutral and simple vs. complex) rather than in terms of possibility and necessity. Especially the meaning of the modal verb *BURDE* is more adequately described in terms of non-neutral complex attitude as compared to descriptions in terms of weak obligation or tentative inference. My model has led to correct predictions about different behavior of modal verbs expressing different types of attitude in their interaction with negation and in utterances where the speaker has expressed her attitude towards another attitude, cf. the above section. The aims of the dissertation have been achieved as the model, presented in this dissertation, has proved to be suitable for a general discussion of the semantics of modality and for a description of the uses of Modern Norwegian modal verbs.

Conventions

1. SMALL CAPS are used when referring to a word including all of its morphological forms, while small letters are used when referring to a particular morphological form. Thus, *BURDE* encompasses both the infinitive form *burde*, present tense form *bør* and preterite form *burde*.
2. The pronoun *she* is used when referring to the speaker, while the pronoun *he* is used when referring to the hearer or some other participant in a communication situation.

Publikacijos disertacijos tema

List of publications on the subject of the dissertation

1. Mikučionis, Ugnius. 2010. Norwegian modal verbs – a model and a description. In: *Norsk Lingvistisk Tidsskrift*. Nr. 28/2010 (1), pp. 42–76. ISSN 0800-3076
2. Mikučionis, Ugnius. 2009. Norwegian Modal Verbs and Attitudinal Modality. In: *Approaching the Viking Age*, Scandinavistica Vilnensis, Vol. 2, pp. 117–138. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. ISSN: 2029-2112, ISBN: 978-9955-33-492-7
3. Mikučionis, Ugnius. 2007a. Norvegų kalbos modalinių veiksmažodžių semantika. In: *Kalbotyra*. Nr. 57 (3), pp. 186–195. ISSN 1392-1517
4. Mikučionis, Ugnius. 2007b. Some Remarks on the Semantics of the Norwegian Modal Verbs. In: *PhiN (Philologie im Netz)*. Nr. 42/2007, pp. 38–54. ISSN 1433-7177. URL: <http://web.fu-berlin.de/phin/phin42/p42t3.htm>

Pranešimai disertacijos tema

List of conference talks on the subject of the dissertation

1. «Expression of complex attitude in Norwegian.» *Feast, Play and Puzzles in Scandinavian Studies: The 20th Anniversary Conference of the Centre of Scandinavian Studies*. Vilnius University. May 10–12, 2012
2. «Modalitet i norsk.» *Seminar at the Department of Scandinavian Studies and Comparative Literature*, Norwegian University of Science and Technology, Trondheim, Norway. January 2010.
3. «Attitudinal modality and Norwegian modal verbs.» *The Third Scandinavian Ph.D. Conference in Linguistics and Philology in Bergen*. University of Bergen, Norway. June 16–18, 2009
4. «Modality and communication situation in Norwegian.» *Colloquium at Department of Scandinavian languages*. Stockholm University, Sweden. May 27, 2008.
5. «Uttrykking av modalitet i norsk fra et pedagogisk perspektiv.» *Regional seminar for Norwegian lecturers in Riga*. Centre for Nordic Studies, Latvian Academy of Culture. Riga, Latvia, May 16–17, 2008.

6. „Deontinis modalumas, komunikacinė situacija ir modaliniai veiksmažodžiai.“ *Naujausi humanitariniai tyrinėjimai–2008*. Respublikinė doktorantų mokslinė konferencija, Vilniaus universitetas. Vilnius, 2008 m. balandžio 24 d.
7. «*Seið hon, hvars hon kunni...* Semantic Development of Norwegian Modal Verbs.» *Dialogues with the Viking Age. Conference on Old Norse literature, mythology, culture, social life and language*. Organised by the Centre of Scandinavian Studies, Vilnius University. Vilnius, October 11–13, 2007.
8. „Modalumo semantika“. *Naujausi humanitariniai tyrinėjimai–2007*. Respublikinė doktorantų mokslinė konferencija. Vilniaus universitetas. Vilnius, 2007 m. balandis.

Ugnius Mikučionis (g. 1977) Vilniaus universiteto Filologijos fakultete 1999 m. baigė skandinavų (norvegų) filologijos bakalauro studijas, o 2001 m. – skandinavų filologijos magistro studijas. 2002–2008 m. studijavo Vilniaus universiteto humanitarinių mokslų srities filologijos krypties doktorantūroje. Nuo 2001 m. dirba Vytauto Didžiojo universitete (2001–2004 m. – asistentas, nuo 2004 m. – lektorius, nuo 2011 m. – lektorius ir lektorius-ekspertas) ir Vilniaus universitete (asistentas). Dėsto norvegų kalbą, senąją islandų kalbą, senąją skandinavų literatūrą, kalbotyros įvadą; yra dėstęs skandinavų kalbų teorinę gramatiką ir norvegų kalbos istoriją. Yra sudaręs „Norvegų–lietuvių ir lietuvių–norvegų kalbų žodyną“, „Lietuviškus–norvegiškus pasikalbėjimus“, paskelbęs mokslo ir mokslo populiarinimo straipsnių, metodinių mokomųjų priemonių, grožinės literatūros vertimų.

Ugnius Mikučionis (born 1977) acquired the Bachelor of Philology degree in Scandinavian (Norwegian) philology at Vilnius University in 1999, and the Master of Philology degree in 2001. In the period of 2002–2008 he was a doctoral student of humanities (philology) at Vilnius University. Ugnius Mikučionis has worked at Vytautas Magnus University since 2001 (from 2001 to 2004 as a junior lecturer, from 2004 to 2011 as a lecturer, and from 2011 as a part-time lecturer and a part-time lecturer-expert). At the same time he has worked at Vilnius University from 2001 as a junior lecturer. The subjects taught by Ugnius Mikučionis include practical Norwegian language, Old Norse language, Old Scandinavian literature and introduction into linguistics. Previously he taught a course in theoretical grammar of the Scandinavian languages and a course on the history of the Norwegian language. Ugnius Mikučionis is the author of “Norwegian–Lithuanian and Lithuanian–Norwegian dictionary”, “Lithuanian–Norwegian phrase book”, several research and popular science articles, traditional and electronic teaching materials. He has also published literary translations.